

מן התוכן

ר' ב.	מתחלתו, מהתגלותו והמשך הדברים
ש. ד. גוימין	רבו יודיל
מכס מאיר	"הכנסת כלה"
ש. שלום	חורז הפנינים
ד. שטוק	לחקר עגנון
מ. קלוז	הלבוש

עם ארבעת הכרכים של ש"י עגנון

מהתחלתו מהתגלותו והמשך הדברים

(נטף זכרונות)

א.

הימים: אחרי הפסקת "המעורר", לפני הוסד תל-אביב, ימי קיץ לוחט ביפו.

אני כבר כאותם הימים, כביכול, מן "המפורס" מים", מאלה שכבר יצאו להם מוניטין, לפחות בחוגי הנוער בגליציה, שהשכנו מיידוע-מה. והוא בחדר צעיר מחוגי אותו הנוער, כמעט בלי חתימת שפם, כמעט בלי שום זכויות זולת פסת נייר — מכתב המלצה אלו מאת א. מ. ליפשיץ — שבידו.

צעיר זה מהו? בחדר משונה. ביישן הוא, מכיט אלף בענות, גם ליצן, מתובל בפתגמים עממיים ומסוגלת בפתגמים דאורייתא. אך גם הוזה בחקיק. המראות שולטים בו. מהו כעצם?

אודה על בשתי: הלב לא נחש טאומה, מאומה. נסתם מעין הנבואה ולא צפה מראש. את עבודת משי רדו אני עושה או ואיני פוזל לצדדיו. אך אני נמשך אליו פשוט מתוך חבה אנושית. ערבה עלי חברתו שיחתו. יחדיו אנו מטיילים לפעמים, בולעים גלידת, רוחצים בים.

ב.

הוא נכנס לחדרי. הוא באמת בחר עלינו, מצ' חיק, משעשע. פסקה הביישנות. הוא פורץ בצחוק. הוא מטאטא את החדר. אך בין טאטוא וטאטוא הוא כותב ספור קטן או מספר ספור קטן. היינו יחד. או יש שבין טאטוא וטאטוא הוא יוצא ברעף בתוך החדר והמט-אטא בידו. בחדר מצחק, מצחיק, חי נפשו.

בין טאטוא לטאטוא הוא מניש לי ספור קטן. עלי לחוות דע. על הכל. על הפאבולא ועל הסגנון. הפאבולא פשוטה מאד. והסגנון? לא כמו "שיאנו כותבים ביום". הוא מזכיר מעט את הוברות "הירדן" של אברהם לבנסארט ושל אליעזר רוקח, שהופיעו לפני שנתים בגליציה. אין זה דרך המלך. זהו גמגום. נסיון להרעיה שוב ערכוביא על הבחירות שהאירה עלינו מאודיסה. סרה מני ההשראה. אני שנועתי ללכת בכתיבת "מאמר" בדרך שלי, איני תופס אותה שעה מנסה זו במערכות הספור (וזה בימי אורי ניסן גנסין, שזה מקרוב נסע מפה!).

הוא מציע לי — הוי, תמימות! — לתקן את הסגנון. אני נפתח. סגנונו אינו עוד סגנון עגנון, אך בין חנונו מכעבצת כבר רכות חדשה, גם נעימות. ואולם אני מנסה "לתקן" אותו.

הוא עובר על התיקון שלי ופולט שאלה: "ובכן, כמנדלי?" "כן, כמנדלי!" והוא שוקע בהרהורים, בעצבות, בחלומות, כבני שנות.

ג.

אנו מטיילים על שפת הים. "ואני אומר לך, ר' בנימין" (עכשיו נדמה לי, שהוא הוא שהעביר את שם-הכנוי שלי מן הספרות לתוך הספירה האזרחית), "כי סגנון מנדלי אינו המלה האחרונה של הספור העברי. כבודו במקומו מונח. מה שעשה — עשה. אין מן הצורך לחזור על זכויותיו, כי לא נשכחו ולא ישכחו. אך לקבלו כפוסק אחרון, אי אפשר".

הימים ימי קיץ. הים הוא משחק לקרני השמש. גליו מלקקים את חול החוף. אני שותם. אני משיב ומאזין לשיח מונולוג. לשיח שיש בו המית הנפש והשי-בון הנפש. השאלה היא לו שאלת חיים. יש כאן התד-חלה מעגנון שבשיחה, שבעל-פה.

"סגנונו של מנדלי הוא מוצק כפלע. הוא כמעט ההתאבנות. הוא נוח לטפוסיות. אבל תיי הנפש אינם סלע ואבן. נפש האדם היא יהודה, היא כמעט הנוול. היא באלף מצבים. אהה רשאי להראותה גם במצב המוצק. אבל אי אתה רשאי לגזור על מצבים אחרים". "נפש האדם מפרקסת. היא בוכה, היא צוחקת. איך, ר' בנימין, אתה רוצה לתפוס את כל זה בסגנונו של מנדלי, כסממניו, כאופן הרצאתו?"

"אני אומר לך, ר' בנימין, עתידה ספרותנו לפרוץ גם את חופיו של מנדלי. לעבור עליו גם בתוכן, וגם בסגנון". דומיה.

"נפש האדם היא כמעט הנוול". גם הים. שור בניר הגלים על השטח המכסיף, המחרפים על קרני השמש. שור כל בני גוונים-הלל, המעבר בלתי-התפיש ממצב למצב, אותה מהות מתוקה-הנונה שממעל פני השטח. איך תתפוס גם את זה במכתולו הממשי של מנדלי? דומיה מסכיב. גלי הים מלקקים את החוף.

עכשיו, לאחר חצי יובל שנים, כשאני סוקר לאחור על השיחות האלה, על שאיפות הנמגום האלה, מתבהר לי, כמה "עונת לפרושה" היתה אָז בבחור-הביישן ההוא. מסכיב ספרות בעלת שמות טפוארים, קלאסיים, מן העבר וההווה, "השלח" נתחדש וגדולים יתהלכו בו גם בארץ מתהלכים גדולים. הוא, הבחור העליון, הביישן, שהוא עוד לפני קבלת השם הפסיכודינמי, דבק בש. בן-ציון, שסיים זה עתה את "רהל", ועורר לו בעבודתו-בבכור ספר הקריאה "בן עמי". זה משקיע רוב עמל ואהבה וכות יצירה בעבודה זו. וזכה יתירה נודעת ממנו לעוררו. עבודת עור זו, כמו הספורים הק-טנים הקודמים, תרגילים הם לכופר מתחיל ומנסה. נניח שגם הוא יתיצב בשורת כהני-הספרות ויהו כאחר מהם, אך מאין לו הזכות להרעיש לשחקים, להרהר אחרי מדות האמנות על מנדלי, להפיש דרך הרשה?

הימים ימי "בנרת", הימים לפני הוסד "רנניה", הימים ימי קיץ לוחט ב"קומנה ראשונה", אני שם בלי בית, בלי משרד, בלי פנה מיוחדת, חמשה חדשים.

ובשובי ליפו הרי אני עומד לפני מצב חדש. הש"י ארתי סופר מתחיל-מנסה, ומצאתי את "ש"י עגנון", שכתב בינתיים את "עגונות". כתב במשיכה אחת, כהעלם אחר. יום ולילה ויום. או לילה ויום ולילה. הכל אהר. אלי, אלו! מה קרה פה? אימתי קרה כדבר הזה? הוה הוא? אימתי כתבו כך אצלנו? הכל חדש: הפא-בלה, הלשון, המוסיקה, הרטט, השיד שבאמצע. כאן הנפש כפרוכסה, במצב הנוול שכה. כאן התנועה שעל שמה פני הים. כאן משחק בני גלים ובני גוונים. כאן נפש האדם כשהיא בוכה, כשהיא צוחקת. מה איכפת שהבאתי אתי מבנרת מעט קדחת ואני שוכב במקצת כמלון "כהן" ובמקצת בכית החוליים? בהיותי בבנרת התרחש פה הנס. לילה ויום ולילה. מירמלל, מירמלל.

היו אָז פרדסים ביפו כמעט בתוך העיר. עצי צבר משמשים גדרות. ביניהם טוב לטייל בלילות, כאשר הירח, החבר הבורד שם ממעל, שופך את כל אורו בין הגדרות. טוב לטייל לילות שלמים בשלישית: הוא ואני ועוד אדם שלישי הכריך אחרי שנינו ומתנאה במקצת בשנינו. לא נחשנו עתידות. לא שאלנו, מה יבוא עוד ואם יבוא. ההוה מלא את ישותנו. הנס שהתרחש בהוה, היינו מאושרים. שלשתנו.

אחה, אותם הלילות, אותם הימים. לא האריכו ימים, אף אני לא אאריך שורות. אין רתקות לאושר. יצאתי לחוץ-לארץ. בא ברנר, שניהם דבמו, כשובי, שבה אלי אותה ידידות ואהבה מלבד נקודה זו: נקודת האמנות. כאן מחיצה, "גן נעול אחותי כלה". עגנון נר בשכנותי (הוא מכאי ביתי. הוא מפליא ככוח עבודתו ובאורה היי. יש שהוא עובד ימים ולילות רצופים. יש שהוא קם ונוסע ירושלימה, עובד שבועות שלמים בספרות הלאומית, בולע מאות ספרים ממאות שנים. מה יתנו ומה יוסיפו לו? יש שהוא מטייל רנלי בארץ לארבה ולרחבה. ירחים שלמים. בולע את הארץ. יש שהוא דוגר על קנט המסון. נפלאה האהבה כינו ובין ברנר. נשיקת נשמות. שניהם לבדד. אך לא ותערב. הוא כותב את "והיה העקוב למישור". הוא מראה את כתב היד לברנר וגם — להרב קוק. (אז"ר וחא נלו את הרב קוק בחוננו). הוא נמלך בשניתם. אני מבחזץ.

ובשעת רצון, כששניהם הולכים לחצטלם, מתרחב המעגל: אז"ר מוה ורוד שמעונובין מזה. לי מנישים את התמונה בתור תשורה... זכות גדולה. נתגלגלה ע"י "הפועל הצעיר". על דפיו הרחבים נדפס הספור הזה בראשונה. יוסף אהרנבוץ הדפיסו שלא עפ"י שפבלונה. כמדומה שכל קטע התחיל באות גדולה וכיוצא בזה. ועם הספור "והיה העקוב למישור" נפתח כרך חדש בספר החוב של ספרותנו.

ר' ב.